

Verslag Expertmeeting industrie

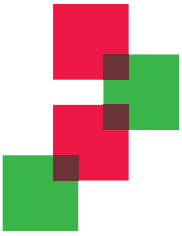
Project Groene Industriepolitiek

Videoconference, 4 september 2020 10:00 – 12:00

**WETENSCHAPPELIJK
BUREAU GROENLINKS**

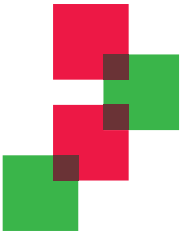

Samenvatting

Op 4 september 2020 organiseerde Wetenschappelijk Bureau GroenLinks (WBGL) een expertmeeting als onderdeel van het project [Groene Industriepolitiek](#). Vertegenwoordigers van de energie intensieve industrie, net- en gasbeheerders, GroenLinks politici en enkele andere experts voerden een discussie over het vergroenen van de Nederlandse zware industrie. Robbert Bodegraven – directeur van het wetenschappelijk bureau – leidde de discussie. Dit is een verslag van deze expertmeeting, waarbij de meningen, inzichten en conclusies van genodigden worden weergegeven (en dus niet zozeer die van WBGL).

- Het realiseren van een klimaatneutrale Nederlandse basisindustrie (ook wel energie-intensieve industrie of zware industrie) in 2050 is technisch mogelijk, maar voor de praktische uitvoering zijn er aanzienlijke uitdagingen.
- De materialen die de basisindustrie vervaardigd, zijn zo cruciaal en zijn zo sterk verweven met de rest van de economie, dat zolang we ons huidige welvaartsniveau willen behouden, we niet zonder de basisindustrie kunnen, concludeerden de aanwezigen.
- Gezien de huidige vraagverwachting voor onder andere staal, lijkt een volledig circulaire industrie in 2050 niet of nauwelijks haalbaar. Beleid en voorschriften rondom recycling en richtlijnen voor productontwerp kunnen een positieve bijdrage leveren.
- Nederland is zeer gunstig gepositioneerd voor een duurzame basisindustrie, met name door de mogelijkheden voor wind op zee, de aanwezige gasvelden die CCS mogelijk maken, de aanwezige kennis, de clusteraanpak en de Rotterdamse haven.
- Naast het uitspreken van een visie op de Nederlandse basisindustrie, zou de Nederlandse overheid ook de vervolgstap moeten maken in de vorm van investeringen.
- De onzekerheden rondom beleid, marktontwikkeling en technologische ontwikkelingen maakt het voor bedrijven en infrastructuurbeheerders erg moeilijk om investeringsbeslissingen te nemen. Hierbij klinkt een duidelijke oproep aan de overheid om deze onzekerheden zoveel mogelijk weg te nemen.
- De overheid op haar beurt heeft angst om verkeerde keuzes te maken en wil technische lock ins zoveel mogelijk vermijden. Volgens de industrie is deze angst niet altijd gegrond.
- Volgens de industrie focust het huidige klimaatbeleid te veel op de schoorsteen. Een holistischer beleid dat de hele waardeketen meeneemt en ook scope 3 emissiereducties beloont, zou de transitie goed doen.
- Bedrijven en netbeheerders vragen de overheid om meer daadkracht bij de ontwikkelingen, uitbreiding en verzwaring van noodzakelijke infrastructuur voor onder meer CO2, waterstof en elektriciteit.

De context

De industrie speelt een belangrijke rol bij de verduurzaming van Nederland als verantwoordelijke voor het grootste aandeel (ruim 30 procent) van de Nederlandse uitstoot van broeikasgassen. Tijdens deze expertmeeting lag de nadruk op het perspectief van de industrie. Centraal stond de vraag: welk beleid en infrastructuurontwikkeling heeft de industrie van de Nederlandse overheid nodig om volledig klimaatneutraal en circulair te worden in 2050?

Om de discussie richting te geven werd van te voren een discussiestuk verspreid onder de deelnemers. Dit discussiestuk was gestructureerd aan de hand van drie hoofdonderwerpen (1) de industrie van de toekomst, (2) overheidsbeleid en (3) infrastructuur. Deze structuur werd aangehouden tijdens de meeting zelf en vormt ook de structuur van dit verslag. De uitkomst van deze meeting weerspiegelt niet noodzakelijk de standpunten van Wetenschappelijk Bureau GroenLinks, maar is enkel een samenvatting van wat tijdens de discussie naar voren kwam. Tijdens de bijeenkomst werd de Chatham House Rule in acht genomen (uitspraken zijn openbaar, maar niet te herleiden tot personen).

1. De industrie van de toekomst

De huidige Nederlandse industrie kan niet zonder fossiele brand- en grondstoffen. Klimaatverandering vereist een omslag en gelukkig streeft Nederland naar een circulaire industrie die vrijwel geen CO₂ uitstoot in 2050.¹ Om dat doel te bereiken, is een fundamentele transformatie van de industrie nodig. Deze transformatie gaat verder dan industriële processen efficiënter laten verlopen, waardoor minder CO₂ wordt uitgestoten en minder grondstoffen worden gebruikt. Productieprocessen en de energievoorziening zullen ingrijpend op de schop moeten. De volgende vraag stond centraal in het eerste deel van de discussie:

Is het technisch en praktisch gezien mogelijk om de Nederlandse basisindustrie volledig circulair en klimaatneutraal te krijgen in 2050?

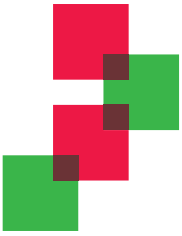
Technisch kan het

Onder de deelnemers was consensus over de technische haalbaarheid van een klimaatneutrale Nederlandse basisindustrie in 2050. Enkele deelnemers gingen een stap verder en claimden dat de basisindustrie zelfs noodzakelijk is voor de transitie. Voor het creëren van een klimaatneutrale en circulaire economie is de basisindustrie hard nodig volgens sommigen. Waterstof werd veel genoemd als een cruciale technologie, net als Carbon Capture and Storage (CCS).

Voor de praktische uitvoering zijn er vele uitdagingen

Voor de praktische uitvoering is er een veelvoud aan uitdagingen die moeten worden overwonnen. De noodzaak om veel te investeren werd alom onderkend. Vanuit de industrie is er de vraag aan de overheid om risico's te dragen en voldoende te investeren in de technologie en infrastructuur die

¹ Zie de Kamerbrief (15 mei 2020) 'Visie verduurzaming basisindustrie 2050'.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/15/kamerbrief-met-visie-kabinet-op-verduurzaming-basisindustrie-2050>

nodig is. Ten tweede is er de roep om bepaalde technieken niet uit te sluiten. De politieke vrees voor afhankelijkheid ('locked in') zou sommige belangrijke ontwikkelingen zoals het uitrollen van CCS projecten vertragen.

Daarnaast wordt breed onderkend dat een gebrek aan zekerheid een van de redenen is waarom grote duurzame investeringsbesluiten uit blijven vanuit de industrie. Er is onzekerheid op het gebied van techniek, beleid en infrastructuur. Ook de industrie zelf vindt dat het te langzaam gaat en vraagt de overheid om genoemde onzekerheden weg te nemen.

Vraag blijft bestaan bij behoud huidig welvaartsniveau

Een veel genoemd argument voor het belang van de basisindustrie is dat de vraag naar de producten die gemaakt worden door deze sectoren voorlopig zal blijven bestaan. Als we in 2050 hetzelfde welvaartsniveau willen hebben als nu, zullen we volgens sommigen dezelfde basismaterialen nodig hebben.

De materialen die door de basisindustrie gemaakt worden, gelden als bouwstenen van de huidige economie. Auto's, huizen, windmolens, elektriciteitsinfrastructuur, laptops, kleding, de behuizing van telefoons – bij al deze toepassingen speelt de basisindustrie een rol. Enkele vertegenwoordigers van de chemie zien weinig kans voor alternatieve materialen die de huidige basismaterialen als etheen, propaan, butadien, benzeen, ammoniak en staal kunnen vervangen.

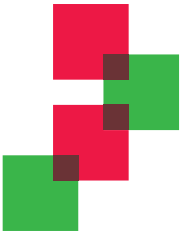
Gezien het belang van de materialen die de basisindustrie produceert, zou de focus moeten liggen op het klimaatneutraal en circulair maken van de productie deze materialen.

Uitdagingen rondom circulariteit

Waar het klimaatneutraal maken van de industrie als uitdagend maar haalbaar wordt geacht, geldt de uitdaging rondom circulariteit als een grotere opgave. Het werd niet expliciet zo genoemd, maar indirect gaven enkele vertegenwoordigers aan dat een volledig circulaire industrie in 2050 nagenoeg onmogelijk is. Zo zal er volgens de huidige vraagverwachting ook in 2050 nog primair staal geproduceerd worden uit ijzererts. Staal is goed te recyclen, maar het probleem is dat veel staal 'vast zit' in de samenleving. Zo zit staal rond de 15 jaar vast in een auto, en 50 tot 60 jaar in een gebouw. Wereldwijd is er in 2050 naar verwachting niet genoeg schroot beschikbaar om aan de vraag te voldoen. Actief beleid voeren om de vraag naar staal te reduceren is dus noodzakelijk voor het volledig circulair maken van de staalindustrie.

Daarnaast valt er veel winst te behalen bij het recyclen van staal. Goede kwaliteit schroot is zo min mogelijk 'vervuild' met andere materialen. Het anders ontwerpen van producten kan het mogelijk maken om meer staal te recyclen. Dit wordt gezien als een grote opgave, maar tegelijkertijd biedt het ook kansen.

De chemiesector heeft met vergelijkbare uitdagingen te maken. Zo zal ook de vraag naar virgin plastics voorlopig blijven stijgen. Plastics zijn, net als staal, in principe goed te recyclen. Echter, de vele soorten plastics die gebruikt worden, maakt recyclen erg lastig. Voor het circulair maken van plastics is scheiding dus cruciaal, dit kan zowel mechanisch als chemisch. Enkele vertegenwoordigers beschouwen de aanwezige kennis van de Nederlandse chemie en basismetalaalindustrie als een grote meerwaarde voor het circulair maken van deze industrieën.

Nederland als logische locatie voor een groene basisindustrie

Onder de deelnemers werd alom onderkend dat Nederland in vele opzichten goed gepositioneerd is voor een duurzame basisindustrie. Als er één land is waar een duurzame basisindustrie zou kunnen worden gecreëerd, dan zou het Nederland moeten zijn volgens sommigen.

De geografisch gunstige ligging, met name de haven van Rotterdam, is een belangrijke reden waarom de huidige basisindustrie ooit in Nederland is gevestigd. Voor het verduurzamen van de industrie gelden de Noordzee met de mogelijkheden voor wind op zee, en de aanwezige lege gasvelden, met mogelijkheden voor CCS, als gunstige factoren. Er is tot 2050 meer dan voldoende capaciteit voor CCS in gasvelden onder de Noordzee. Voor Nederland is dit een groot voordeel, Duitsland en België hebben deze mogelijkheden niet.

Daarnaast wordt de clusteraanpak van Nederland gezien als een gunstige factor. Er zou veel koppeling mogelijk zijn op stoom en warmtegebied. Ook voor de ontwikkeling van nieuwe infrastructuur geldt de clusteraanpak als een voordeel. Tot slot lijkt ook de aanwezige kennis, met name bij de technische universiteiten, van grote toegevoegde waarde voor de benodigde innovatieve ontwikkeling.

2. Overheidsbeleid

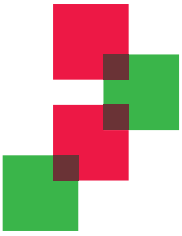
De overheid heeft de regie in de transitie en bepaalt het beleid, onder andere in de vorm van beprijzen, subsidies, belasting, regulering, investeringen en innovatiebeleid. Hierbij stimuleert de overheid duurzame economische activiteiten en remt ze vervuilende activiteiten. Een veel gehoord argument tegen 'te streng' nationaal klimaatbeleid is een negatief effect op de internationale concurrentiepositie van de industrie. Hoe kunnen beleidsinstrumenten ingezet worden op een intelligente en effectieve wijze? De volgende vraag stond centraal in het tweede deel van de discussie:

Welk overheidsbeleid is nodig voor het realiseren van een circulaire en klimaatneutrale Nederlandse basisindustrie in 2050?

De noodzaak om te investeren

Dat investeringen noodzakelijk zijn voor een duurzame industrie werd kort samengevat door een deelnemer: 'Als je iets wil moet je er in investeren'. Deze uitspraak volgde op een compliment aan minister Wiebes. Enkele vertegenwoordigers gaven te kennen blij te zijn met de kamerbrief van Wiebes met daarin een visie op de verduurzaming van de Nederlandse basisindustrie. 'Maar vervolgens zal de overheid dan ook boter bij de vis moeten leveren, dat betekent dat je ook bereid moet zijn om daarin te investeren.'

De vergelijking met het succes van de verschillende offshore windprojecten op de Noordzee werd meerdere malen aangehaald als relevant voorbeeld. Voorafgaand aan dit succes heeft de overheid een duidelijke keuze gemaakt en aan de hand daarvan ook investeringen gedaan. Voor het verduurzamen van de industrie worden vergelijkbare keuzes en investeringen noodzakelijk geacht.

Wie betaalt de rekening?

Dat de verduurzaming van de industrie investeringen vergt, werd alom onderkend, maar over de vraag wie vervolgens de rekening betaalt en de risico's draagt, was minder consensus.

In het ideale geval worden de kosten doorberekend aan de consument. De extra kosten van klimaatneutraal en circulair geproduceerde basismaterialen zijn voor de consument relatief laag. Zo wordt een auto slechts €100 a €150 duurder wanneer deze van volledig klimaatneutraal staal gemaakt wordt. Een duurzame en circulaire plastic verpakking maakt een product hoogstens een paar cent duurder. Echter, de open Nederlandse economie vormt hierbij een aanzienlijke barrière. Ook al is de extra prijs voor de consument klein, het verschil is te groot om weggeconcurrereerd te worden door niet duurzame buitenlandse producenten. Instrumenten als een carbon border adjust mechanism werden als voorbeeld genoemd om dit probleem tegen te gaan. Zonder dergelijke instrumenten lijkt het onwaarschijnlijk dat de kosten bij de consument gelegd kunnen worden.

En dus lijken de investeringen voorlopig gedragen te moeten worden door de overheid en/of de industrie. De vraag wie hierbij welke verantwoordelijkheden en risico's zou moeten dragen, vormde de kern van de discussie. Enkele vertegenwoordigers van de industrie gaven aan dat de marges per ton uitgestoten CO₂ te laag zijn om de investeringen zelf te betalen, en dat hier dus een rol voor de overheid ligt.

Tot slot was er overeenstemming dat het overheidsbudget voor het verduurzamen van de industrie te laag is. Juist omdat dit budget laag is, ontstaat er strijd over waar het geld heen moet, dit gaat met name over technologische keuzes. Om meer technologieën een kans te geven dient er meer geld beschikbaar gesteld te worden.

Technologische keuzes en angst voor lock in

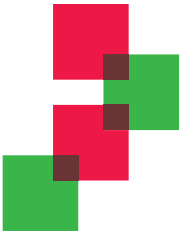
Vanuit de industrie is er veel onzekerheid rondom technologie. Er zijn meerdere kansrijke technologieën in ontwikkeling. Hierbij is veel onduidelijkheid wat betreft regelingen en markt- en prijsontwikkelingen. Vertegenwoordigers van de industrie gaven aan dat het op dit moment een beetje voelt als roulette spelen op welke technologie je wilt inzetten.

Ook hier werden de offshore windprojecten als positief voorbeeld genoemd. De keuze van de Nederlandse overheid om voor wind op zee te gaan, kan ook gezien worden als een technische keuze. Hetzelfde geldt voor het Porthos project. Enkele deelnemers gaven aan dat de overheid ook bij het verduurzamen van de industrie de verantwoordelijkheid heeft om dergelijke keuzes te maken en daarbij ook risico te dragen.

De overheid zelf voelt ook onzekerheid, en er heerst daarbij angst om verkeerde technologische keuzes te maken die kunnen leiden tot onwenselijke lock ins. In een reactie daarop gaf de industrie aan dat die angst niet altijd onterecht is, en soms zelfs technische ontwikkeling in de weg staat. Zo zou het lock in argument ook door politici gebruikt worden door mensen die principieel tegen een bepaalde technologie zijn.

Anders meten

Naast het doen van investeringen en het maken van technologische keuzes, kwam ook nadrukkelijk de oproep naar voren om anders en beter te meten. Het niet erkennen van vermeden scope 3

reducties wordt gezien als een duidelijke barrière voor verduurzaming. Zo wordt het gebruik van biogene grondstoffen in de chemie nauwelijks gestimuleerd, immers het merendeel van de koolstofatomen blijft in de waardeketen zitten.

Bij het huidige beleid ligt er duidelijk een enorme nadruk op de uitstoot bij de schoorsteen, veel uitstoot elders in de waardeketen blijft buiten beeld. Er is behoefte aan een systeem dat CO₂ volgt in de hele keten. Een systeem vergelijkbaar met BTW zou kunnen worden toegepast op de CO₂ uitstoot van producten en activiteiten. Hierdoor wordt de prijs automatisch doorberekend aan de consument. Zo worden investeringen voor duurzame productie ook ineens een stuk aantrekkelijker.

3. Infrastructuur

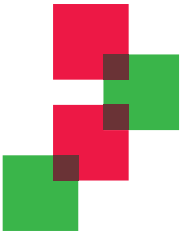
De duurzame transformatie van de industrie vereist nieuwe infrastructuur voor onder andere elektriciteit, waterstof, CO₂ en warmte. Hierbij lijken er kansen te liggen voor samenwerken met dichtbijgelegen industriële clusters in België en Duitsland. Wat wordt hierbij van de overheid verwacht? De volgende vraag was leidend in de discussie:

Welke infrastructuur is nodig voor een klimaatneutrale en circulaire industrie? En wat is hierbij de rolverdeling tussen overheid en industrie?

Onzekerheden en risico's rondom technische keuzes en infrastructuurontwikkeling

Voor het toepassen en opschalen van technieken als waterstof, elektrificatie en CCS is de ontwikkeling en uitbreiding van infrastructuur voor onder meer CO₂, waterstof en elektriciteit essentieel. Veelal gaat het om grote investeringen met lange tijdspaden. Net als eerder naar voren kwam bij de discussie rondom overheidsbeleid, is er vanuit de overheid een grote angst voor lock ins en verkeerde keuzes. Ook hier is onduidelijkheid over wie welke risico's en investeringen zou moeten dragen.

Net- en gas beheerders geven aan dat de plannen van de industrie vaak nog te onzeker zijn om infrastructuur aan te leggen. Daarbij biedt de wetgeving weinig ruimte om proactief keuzes te maken. Infrastructuurontwikkeling gaat op basis van aanzienlijke voorinvesteringen en daarbij gelden aanzienlijke aanloop en volloop risico's. Hier zien zowel infrabeheerders als de industrie een grote rol voor de overheid weggelegd. De overheid zou bijvoorbeeld aan de hand van investeringsfondsen en de daarbij behorende voorwaarden richting kunnen geven aan de transitie.

Voor meer informatie over het project Groene Industriepolitiek, ga naar www.wetenschappelijkbureauagroenlinks.nl/onderzoek/groene-industriepolitiek of neem contact op met Evert Nieuwenhuis, project- en onderzoeksleider WBGL (enieuwenhuis@groenlinks.nl / 06 180 98 831).

De expertmeeting werd georganiseerd door Bram van de Glind, stagiair bij het project Groene Industriepolitiek (bvdglind@groenlinks.nl). Hij schreef ook dit verslag.

...